

Dr. Gönczöl Lászlóné*
Dr. Viczai Péter Tamás**

A MAGYARORSZÁGI OROSZNYELV-OKTATÁS HELYZETE ÉS PERSPEKTÍVÁI 2002-BEN EGY SZAKMAI EGYESÜLETI KUTATÁS TÜKRÉBEN

BEVEZETÉS

Az Észak-dunántúli Régió Orosztanári Egyesülete (ÉDROTE), az egyetlen, saját folyóirattal rendelkező hazai orosztanári szerveződés, eddigi tíz éves fennállása alatt több alkalommal végzett közvélemény-kutatást az orosz szakos tanárok és hallgatók körében. A kutatások, amelyek eredményeit az egyesület a *Russzkij jazik na zavtra* (RJANZ) című kétnyelvű (orosz-magyar) periodikájában folyamatosan közölte, tényadatokat kívántak szolgáltatni az oktatásirányítóknak, valamint a hazai nyelvi képzés feltételrendszerének, minőségének és jövőképének fejlesztésére irányultak.

Utoljára 1998-ban történt a mostanihoz hasonló kérdőíves felmérés, amelynek eredményeit a moszkvai *Russzkij jazik za rubezsom* (RJAZR) című tudományos szakfolyóirat is közzétette (lásd.: 2000/2. szám). Az akkori megállapításokhoz képest a jelenlegi vizsgálat, amelynek eredményei az orosz fővárosban szintén publikálásra kerülnek (RJAZR), egyes területeken előrelépést, máshol pedig visszafejlődést könyvelhet el. Fontosnak tartjuk azonban, hogy valamennyi jelzést és eredményt közvéleményünk, mivel a különböző folyamatok és változások ismeretében lehetőség nyílt a szakszerű beavatkozásra, a tendenciákat figyelembe vevő helyes válaszok megtalálására, a megfelelő cselekvési módok megtervezésére, kidolgozására.

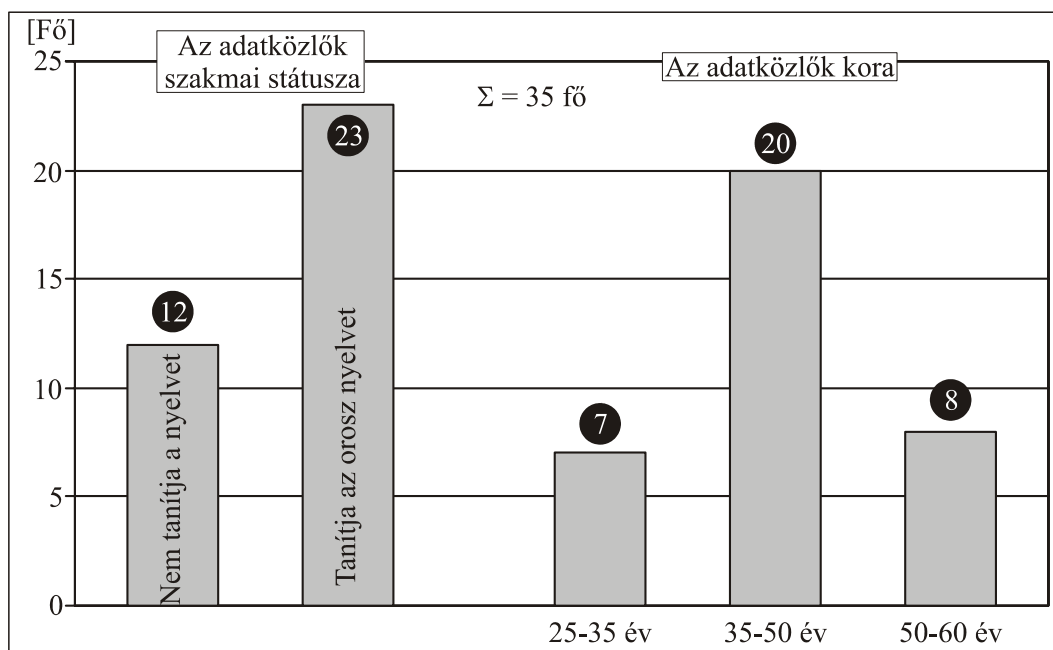
Jelenlegi vizsgálatunk célcsoportja 31 intézményből (általános és középiskolák, nyelviskolák, felsőoktatási intézmények) összesen 35 fő, amelyből egyesületi (ÉDROTE) tagsággal rendelkezik 22 személy, 13 fő pedig az egyesület kötelékébe nem tartozó, de interjúkérdéseinkre készséggel válaszoló kolléga. A kérdőíves felmérés reprezentativitását az biztosítja, hogy az ország számos részén dolgozó kollégáinktól kaptunk válaszokat, valamint, a jelenlegi orosznyelv-oktatásban tevékenykedők köréből valamennyi intézménytípus képviselteti magát – az általános iskolától a nyelviskoláig, továbbá az egyesületi tagoktól az ügyért felelősséget érző pártoló tagig.

Az orosznyelv-oktatás intézményi létszámára vonatkozóan a vizsgált körben pontos adatok hiányában nem tudtunk a teljességre törekedni és átfogó képet kialakítani, azonban a rendelkezésre álló adatokból is tanulságos kép körvonalazódik, melyből az értő olvasó bizonyos tendenciákat kiolvashat. (Az adatközlők száma a nyelvtanuló diákok létszámára vonatkozó kérdés esetében 27 fő).

---

* Győr-Moson-Sopron Megyei Pedagógiai Intézet főmunkatársa.

** BGK KKKF Orosz és Magyar mint Idegen Nyelvi Tanszék, főiskolai adjunktus, C.Sc.

1. ábra

Az adatközlők szakmai státusza, kora a 31 intézményben

Osztály, évfolyam

A nyelvtanulók létszáma osztályonként és évfolyamonként valamennyi vizsgált intézményben együttesen

8. osztály	4 fő
9. osztály	116 fő
10. osztály	105 fő
11. osztály	109 fő
12. osztály	76 fő
Kollégium (szakköri foglalkozás keretében).....	6 fő
1. évfolyam	166 fő
2. évfolyam	146 fő
3. évfolyam	142 fő
4. évfolyam	91 fő
5. évfolyam	28 fő
Esti tagozat	2 fő
Középfeladó vegyes csoport (diplomaszerző)	20 fő
Haladó vegyes csoport (diplomaszerző)	19 fő
Levelező és távoktatott hallgató	45 fő
Önköltséges, harmadnyelves hallgató	36 fő
Egyéb nyelvtanfolyami hallgató	70 fő
Összesen 23 intézmény (felsőoktatási: 9, közoktatási intézmények és nyelvviskolák: 14).....	1181 fő

AZ OROSZNYELV-OKTATÁS JELLEMZŐI NAPJAINKBAN

Közoktatás

Bár az orosz napjainkban is világnyelvnek számít, Magyarországon, akárcsak a többi volt szocialista országban, az utóbbi tíz évben csaknem teljesen visszaszorult az oktatása, társadalmi támogatottsága gyakorlatilag megszűnt. A magyarországi általános iskolákból szinte eltűnt az orosz nyelv, az ország egyes területein pedig teljesen kihalt. A fővárosban valamivel jobb a helyzet mint vidéken, ahol mindössze néhány keleti megyében (Borsod-Abaúj-Zemplén, Jász-Nagykun-Szolnok, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Hajdú-Bihar) folyik említésre méltó orosz nyelvi képzés, de ezeken a területeken is hanyatló tendencia figyelhető meg. A legtöbb helyen sem a tanulók, sem a szülők részéről nincs az oktatás iránt számottevő érdeklődés, finanszírozását az önkormányzatok sem szívesen támogatják. Az intézmények ugyan több helyen felkínálják az orosz nyelv tanulását alternatívaként, azonban gyakran még a vegyes házasságokból származó diákok sem választják. Ahol pedig lenne igény az orosz nyelv tanulására, előfordul, hogy valamilyen megfontolásból az iskolaigazgató, az intézmény vezetése nem engedélyezi a csoportok indítását.

A középiskolai oktatásban az orosz nyelv jelenléte szintén nem számottevő, az általános iskolához hasonlóan az idegen nyelvi képzésből csaknem teljesen kiszorul. Országos szinten nem megoldott a kezdő nyelvtanulók tankönyvellátása, mintegy öt-hatféle könyv kombinálásával lehet a nyelvi alapozás egyáltalán nem könnyű feladatának eleget tenni. A minisztérium által jóváhagyott tankönyvlistán szereplő orosz nyelvű könyveket a kiadók többnyire az alacsony példányszámú érdeklődésre hivatkozva nem jelentetik meg. A nyelvet oktató iskolákban jó szándékú, lelkes, de az esetek többségében kiábrándult, sokat csalódott tanárok tanítanak korszerűtlen tananyagot idejétmúlt, összeszedett, gyenge minőségű vagy saját maguk által „létrehozott” tankönyvekből. A különböző segédeszközöket, a gyakorláshoz szükséges tananyagokat Oroszországból cipelik haza (amennyiben véletlenül kijutnak). Nincsenek megfelelő színvonalú hanganyagok, és mindez jelentős mértékben visszaveti az érettségire, valamint a nyelvvizsgára való felkészítés színvonalát. Hiányoznak az írott sajtó anyagai, az orosz újságok, folyóiratok pedig magas árak miatt szinte elérhetetlenek. Az országban csak helyenként lehet fogni orosz nyelvű TV-adásokat, pedig ezek segíthetnének az országismeret, a hallásutáni megértés és a kommunikáció hatékonyabb oktatásában. A szórakoztatóipar és a popzene „termékei” nem élvezhetőek általa, nincsenek könnyen olvasható, érdekes szövegek. Iskolai partnerkapcsolatok, projektek kialakítására, a diákok számára személyes országismereti tapasztalatok szerzésére több okból kifolyólag szinte nincs lehetőség. A szak a létéért küzd, a tanárok, a kollégák a minőségfejlesztésre nem tudnak energiát fordítani. Az orosz nyelv „kis” nyelv lett, amelyből számos helyen, ahol még van ilyen jellegű képzés, a csekély érdeklődés miatt a 2002/2003-as tanévben nem sikerült új csoportokat indítani. Így az a néhány jelentkező is intézményenként, aki szívesen tanulna oroszul, gyakran elpártol ettől az idegen nyelvtől, mert a feltételek hiányában nyelvtanulási elképzeléseit nem tudja megvalósítani. Az ÉDROTE 1998-ban végzett, a hazai orosz nyelvi képzés helyzetét vizsgáló, a jelenlegihez hasonló, nagyszabású felmérésének, valamint a különböző közvéleménykutatásoknak az eredményei is azt igazolják, hogy a magyarországi általános- és középiskolai diákok mindössze 1-2%-a tanulja az orosz nyelvet (az ország egyes nyugati megyéiben még ennél is sokkal rosszabb a helyzet), és ezek az adatok 2002-ben ugyancsak hitelt érdemlőek.

Egyéb problémák

- sok az alulképzett nyelvtanár a közoktatásban;
- a fiatal pedagógusok száma egyre kevesebb;
- megszakadtak az intézményközi kapcsolatok az oroszországi partnerekkel;
- az anyanyelvű tanárok, lektorok száma a szakmában viszonylag alacsony;
- problémát jelent a nyelvtanulók célnyelvű anyagokkal való gyenge ellátottsága;
- az orosznyelv-oktatás a tantestületekben nem mindig élvez támogatást;

- az orosz nyelvvizsga követelményei még nincsenek teljes összhangban az oktatott nyelv hazai feltételrendszerével.

Felsőoktatás

Az utóbbi hat-nyolc évben a felsőoktatásban felszámolták a legjobban képzett nyelvtanári oktatógárdát, valamint az orosz nyelvi képzés infrastruktúrájának jelentős részét. Több felsőoktatási intézményben a tanszéki állomány leépítése napjainkban is tart. Már az is jelentős vívmánynak számít, hogy az orosz nyelvet - ha nem is önállóan, de integrált tanszéki keretben - a legtöbb felsőoktatási intézményben még oktatják. Számos helyen nyelvi lektorátus működik és ennek keretében néhány lelkes hallgató és oktató részvételével valósul meg az orosz nyelvi képzés.

A felsőoktatási intézményekbe általában előképzettség nélküli, vagy teljesen különböző nyelvi tudásszinttel rendelkező diákok kerülnek be, akik számára meg kell találni a legmegfelelőbb oktatási tartalmakat és szervezeti kereteket. A hallgatók eltérő nyelvi szintje teljesen új feladatok elé állítja a tanszékeket és nyelvi lektorátusokat. A képzési idő alatt a betűtanítástól egészen a nyelvvizsgáig kellene eljuttatni a diákokat, ennek a célkitűzésnek a sikeres megvalósítása azonban csak egyes intézményekben lehetséges. Az orosz nyelvet tanulók körében *egyre nagyobb a „lemorzsolódás”, ami azt jelzi, hogy a hallgatói kontingens minősége folyamatosan romlik* – mondja az egyik kolléga.

Csaknem valamennyi felsőoktatási intézményben (néhány gazdasági típusú oktatási intézmény kivételével) csökkenő az orosz nyelvet választók/tanulók száma. Ennek egyik oka, hogy az intézmények legtöbbszörben nincs mód kezdő szintű orosz nyelvi oktatásra, valamint az intézmény vezetősége az egyszakos képzéshez sem járul hozzá. Általában csökkenő az orosz nyelvórak száma is, ami az oktatás minőségét egyértelműen negatív irányba befolyásolja. Mindez az intézményi orosz nyelvi képzés fokozatos kihalásához vezethet, különösen a vidéki intézmények vonatkozásában. Ezt ellensúlyozandó a tanszékek rendkívül differenciált képzési struktúrákat alakítottak ki. Az oktatásban a szakmaiság követelményeit a legmesszemenőbbig figyelembe veszik, ha szükségeltetik, új tanrend és új módszerek alkalmazásával. A hallgatók visszajelzései értelmében az orosznyelv-oktatás tematikáját, egymásra épülését, rendszerezettségét és tudományosságát tekintve egyes intézményekben a nehézségek ellenére is jobb színvonalúnak mondható a többi nyelvek oktatásánál. Az oktatók a hallgatók számára magas célokat tűznek ki, és többnyire az igényeknek megfelelően alakítják a képzés tartalmi jellemzőit (gazdasági orosz nyelv tanítása). Amennyiben rendelkezésre áll a megfelelő anyagi fedezet, elfogadott jelenség a kiscsoportos oktatási forma. Ez lehetőséget teremt a személyközpontú, differenciált fejlesztésre, az egyéni tanulási ütemhez igazodó hatékony módszerek alkalmazására. Nagy szükség van a megértésre, a toleranciára és a türelemre. Csak szeretettel, célirányosan, a hagyományos felsőoktatási módszerektől eltérően lehetséges jó eredményeket elérni. Az orosz nyelv vonzóbbá tétele érdekében mindent el kell követni és biztosítani kell az állandó motivációt, ugyanis a helyzet jelenleg elszomorító: *nehezen küzdünk a létünkért* – jegyzi meg egy válaszadó.

A hallgatók számára rendelkezésre álló oroszországi részképzés jól segíti a gyakorlati nyelvi készségek fejlesztését, és perspektívát jelent számukra a képzési időszakra. Nehezen lehet azonban áthidalni azt az ellentmondást, hogy mindezek ellenére az átlag nyelvtanuló számára az orosz nyelv segítségével nehézségeket jelent utazni, elhelyezkedni vagy élni célnyelvi környezetben. További probléma, hogy a végzős hallgatók munkaerő-piaci esélyei nagyon rosszak, a képzésben részesülők számának csökkenése ellenére is túlképzésről, elhelyezkedési nehézségekről beszélhetünk. Az orosz nyelvi tanszékeken többnyire nincsenek Európai Unió támogatással finanszírozott fejlesztő kutatási, vagy nemzetközi konzorciumokban végzett tematikus projektek, így kevés a komoly érdeklődő, gyenge a nyelvtanulási motiváció. Nem biztosított az átjárhatóság az egyetemek és főiskolák között. A tanszéki kutatások belterjesek, nehezen hozzáférhetők, csak szűk szakmai körben publikáltak és személyekhez kötődők. Az intézmények nem adják meg a nyelvnek ugyanazokat az esélyeket, amit a nyugati nyelvek esetében megfigyelhetünk.

Egyéb problémák

Földrajzi, geopolitikai helyzetünk, a szomszédságunkban található mintegy százötven-kétszáz milliós felvevő piac igényei, és az ezzel kapcsolatos ügyletek lebonyolítását potenciálisan realizálni képes kereskedelmi kapcsolataink ismét fokozottabban igényelnék oroszul tudó szakemberek képzését, azonban a politika egyelőre nem ad ennek az igénynek elég erőteljesen hangot, s mindez nem jut el megfelelő hangsúllyal az oktatásirányítókhoz.

Nem történt meg a munkaerőpiac, a gazdaság, a kereskedelmi és vállalkozói szféra nyelvtudással kapcsolatos igényeinek felmérése, érdekeinek feltárása, ugyanakkor viszont, elsősorban erre az igényre építve/épülve képzelhető el a magyarországi orosznyelv-oktatás modernizációja.

Nem tűnik ki világosan, melyik iskolatípusnak mi a feladata az orosznyelv-oktatás mai feltételei között. Továbbra sem létezik az orosznyelv-oktatás fejlesztésére irányuló egységes országos stratégia. A hazai orosz nyelvi képzés elemeire esett szét, a közös, mindenkit egyformán érintő globális problémákon túlmenően intézményi szinten, a helyi adottságtól és körülményektől függően komoly egyedi gondok, nehézségek is jelentkeznek. Az orosz nyelv „kis nyelv” lett, és mint ilyen, a fennmaradásért küzd. *Teljesen „szétforgácsolódott” az orosz nyelvi képzés* – jegyzi meg kritikusan az egyik kolléga.

Szakmapolitikai irányítói szinten hatékonyabb, szakszerűbb cselekvésre lenne szükség a tervezés, a szervezés, a tanterv- és tananyagfejlesztés, a képzés, a pedagógusképzés, és a tanártovábbképzés összehangolása területén, azonban az érdekeket és a feltételeket egyaránt figyelembe vevő, jog- és hatáskörrel rendelkező megfelelő szakmai szervezet nem létezik. A többi idegen nyelv művelőinek lehetőségeihez képest nagyságrenddel kevesebb a russzisták számára rendelkezésre álló, a magas szintű szakmai tevékenység biztosítását szolgáló, anyagi támogatást nyújtó pályázati lehetőség.

A hazai szakmai és nyelvtanári egyesületek az általuk megfogalmazott célrendszer érdekében sok hasznos lépést tesznek, azonban ők sem rendelkeznek jogosítványokkal egy országos fejlesztési koncepció megalkotására. Tevékenységük elsősorban néhány szakember hazai és külföldi szakmai kapcsolatainak megőrzésére, továbbképzések, fórumok, rendezvények szervezésére, valamint a lokális kezdeményezések megismertetésére irányul. Az orosztanári egyesületekben tevékenykedők elhivatottságból, a szakma iránti lelkesedésből dolgoznak, jelentős anyagi vagy/és erkölcsi segítséget és megbecsülést sem a hazai oktatáspolitikától, sem pedig Oroszországtól nem kapnak. A különböző szakmai egyesületek nem rendelkeznek megfelelő hatáskörrel, nincs elismertségük, támogatottságuk az oktatásirányítók és a társadalom részéről, a jelenlegi társadalmi trendek pedig a szakmai szerveződések tevékenységének ellenében hatnak.

A szakmán belül nem megfelelő az információáramlás. Az iskolákban dolgozó tanárok gyakran nem értesülnek időben a továbbképzésekről, rendezvényekről, külföldi programokról. A hazai továbbképzéseket az iskolák általában csak az aktív tanároknak fedezik. A földrajzi távolságok jelentősen beszűkítik a külföldi tapasztalatszerzés lehetőségeit, mivel többnyire állami segítségnyújtás hiányában ezek költségei az átlagos magyarországi továbbképzési költségek többszörösét teszik ki, és az intézmények számára rendelkezésre álló szűkös keret kizárja a finanszírozás lehetőségét.

Az Orosz Kulturális Központ (OKK) tevékenysége lényegében Budapest-központú, évek óta nem szervez vidéken programokat. A következő rendezvények iránt lenne igény: kiállítások, előadóestek, filmvetítések, az orosz klasszikus vagy kortárs kultúrát népszerűsítő ingyenes programok, előadások magyar vagy orosz nyelven, háttérbeszélgetések, ismert orosz személyekkel való találkozási lehetőség, információ az oroszországi helyzetről és a közép-ázsiai etnikai problémák egyes összefüggéseiről, a napi politikában való jobb eligazodást segítő ismeretterjesztő munka, a médiával való szorosabb együttműködés, stb. Az OKK-nak nincsenek az orosz nyelvet oktató iskolákkal közvetlen kapcsolataik, sem a tanulókra, sem a tanárookra, sem pedig az iskolai programokra vonatkozó adatbázissal nem rendelkeznek. A KIT használatával a központ programjai közelebb kerülhetnének az orosz nyelvet

GÖNCZÖL L., VICZAI P. T.: A MAGYARORSZÁGI OROSZNYELV-OKTATÁS ...

---

oktató iskolákhoz. Számos intézmény fogadóképes lenne a virtuális együttműködésre, nyelvtanító programokban való részvételre, a tanulók differenciált fejlesztésére, képzésére. A fentiek értelmében a budapesti Orosz Kulturális Központnak mindenféle szempontból többet kellene tenni az orosz nyelv és kultúra magyarországi népszerűsítése, megőrzése érdekében.

Mégis, milyen motiváció/jövőkép alapján tanulnak orosz nyelvet a diákok?

Az alábbiakban álljon itt néhány a felsorolt okok közül:

- Érzelmi attitűd
  - ⇒ kíváncsiság, tudásvágy (a cirill ABC ismerete, használata miatt);
  - ⇒ barátoktól, ismerősöktől hallott információk alapján;
  - ⇒ tanári sugallatra;
  - ⇒ a szülők befolyásoló hatására, illetve az orosz kultúrához és nyelvhez való kötődésük miatt.
- Praktikus okok
  - ⇒ kényszerűség (iskolaszervezési okokra vagy a lakóhely fekvésére, sajátosságaira visszavezethetően);
  - ⇒ nyelvvizsga megszerzése céljából;
  - ⇒ egy nyelvvél többet tudnak használni (harmadik, negyedik nyelvként);
  - ⇒ könnyebben bejuthatnak frekvenciált egyetemi szakokra orosz szakpárosítással.
- A munkavállalással kapcsolatos motívumok
  - ⇒ a munka világában szükség lesz rá (rendvédelmi, közbiztonsági, határrendészeti, vámrendészeti osztályokon több helyen egyik választható nyelvvé tették az orosz);
  - ⇒ a keleti piacokon a későbbiekben még nagyobb szükség lehet az orosz nyelvet beszélő szakemberekre;
  - ⇒ a munkaerőpiac pár év múlva telítődik angolul és németül beszélő szakemberekkel;
  - ⇒ a megélhetés reményében (idegenvezetőként, a tanári pályán, az üzleti életben vagy tolmácsként szeretne elhelyezkedni);
  - ⇒ a jobb elhelyezkedési lehetőségek reményében;
  - ⇒ a jelenlegi munkaköri feladatok ellátásához szüksége van az orosz nyelvre;
  - ⇒ bizalom a normális államközi kapcsolatok helyreállításában, elsősorban a gazdaság, a kereskedelem és a politika terén.

A fentiekben vázolt jövőkép sajnos nem elsősorban a nyelvtanulók belső meggyőződésén, hanem inkább azon objektív és szubjektív tényezők együttes hatásán alapul, amelynek középpontjában a munka világában tapasztalható új jelenségek, az egyéni karriert érintő személyes feltételek vagy egy-egy elhivatott tanáregyéniség, munkahelyi vezető, jól felkészült szakmai team áll. Egy-egy osztály, évfolyam vagy nyelvi kurzus indítását hatékony szervező munkának, vonzó képzési profil megteremtésének, és az alkalmas körülmények kialakításának kell megelőznie. Jelentős hatást tudnak kiváltani ebben a tekintetben a karriert érintő személyes feltételek.

HOGYAN NYILATKOZNAK MINDERRŐL A VÁLASZADÓK?

- Az eddigi tapasztalatok szerint néhány fő részéről mindig van igény a tanulásra, ha az intézmény ezt komolyan gondolja. (Gimnázium)
- A főigazgató és a kari vezetők egyaránt támogatják az orosz nyelv oktatását. A képzés folyamatosságát és a tradíciók továbbvitelét az intézmény mindig is fontosnak tartotta. (Felsőoktatás)
- Megfelelő időben és az egyéb elfoglaltságokhoz igazodó körülmények biztosításával van érdeklődés az orosz nyelvi oktatás iránt. (OKK)
- Jól felkészült oktatói testület áll rendelkezésre. A tanszéki fejlesztő munka most érik be, ezért önköltséges, harmadnyelves kezdő képzés iránt is igény mutatkozik. (Felsőoktatás)
- A tanszék innovációs képessége kiemelkedőnek mondható. (Felsőoktatás)

KÜLKERESKEDELMI FŐISKOLAI FÜZETEK, 12.

- Vonzó képzési profil (pl. szakfordítói képzés, gazdasági nyelv oktatása stb.) megteremtésére, fokozott igény mutatkozik. (Felsőoktatás)
- A tanszék nyelvvizsgahelyként is működik. (Felsőoktatás)

A fentiekben felsorolt tények és jelenségek mintegy követelményként fogalmazzák meg valamennyi nyelvpedagógus számára a megújulást, a nyelvtanulókhöz, valamint a társadalmi-gazdasági körülményekhez való igazodás fontosságát és szükségességét. Munkakörülményeink klímájának alakítóit mi magunk lehetünk, ha felismerjük és kihasználjuk a bennünk, az önmagunk és szakmai körülményeinkben rejlő fejlesztő lehetőségeket.

A következőkben arra kerestük a választ, hogy válaszadóink milyen felkészültségbeli, emberi, szemléletbeli változásokat tartanak szükségesnek, hogy a jelenlegi követelményeknek meg tudjanak felelni, és eleget tudjanak tenni a munkahelyi, hivatásbeli és társadalmi kihívásoknak is. Mindenekelőtt arra voltunk kíváncsiak, milyen változtatásokat, változásokat jelent számukra a versenyhelyzet, nevezetesen az, hogy az orosz nyelvi oktatás háttérbe szorulása egyúttal egzisztenciális problémák sokaságát is felvetheti egy-egy képzőhelyen. Sok egybehangzó választ kaptunk erre a kérdésre, amelyek röviden az alábbiakban foglalhatók össze:

Mind a köz-, mind pedig a felsőoktatásban dolgozók számára fontos feladat az orosz nyelvben bekövetkezett változások követése, az oroszországi helyzet változásainak naprakész ismerete. Ezzel párhuzamos követelmény más nyugati nyelvek elsajátítása, továbbá a modern nyugati nyelvek oktatásmódszertanának figyelemmel kísérése és felhasználása. Minden tanár és oktató számára fontos lenne a nyelvgyakorlás célnyelvi környezetben. Erre azonban egyelőre inkább csak a felsőoktatásban dolgozók számára nyílik lehetőség.

ELŐREMUTATÓ ELEMEEK

Mindenekelőtt ki kell emelni a számos hallgató és oktató számára elérhető részképzést, a képzési idő alatti gyakorlóterepet oroszországi környezetben. Előrelépést jelenthet az is, hogy az Oktatási Minisztérium (OM) és az Orosz Nyelv és Irodalomtanárok Magyarországi Szervezete (VAPRJAL) közreműködésével és támogatásával megegyezés született a nyári, egy hónapos tanártovábbképzés lehetőségeiről az Állami Puskin Orosz Nyelvi Intézettel. Oroszországban tárgyalások folynak arra vonatkozóan, hogy valamennyi magyarországi orosz nyelvi tanszék a jövőben ingyen juthasson hozzá a *Russzkij jazik za rubezsom* című tudományos szakfolyóirat példányaihoz. Az OKK-ban évente továbbképző tanfolyamok indulnak a tudásukat frissíteni és aktualizálni kívánó orosz szakos kollégák számára. A nyelvtanárok több figyelmet fordítanak a társalgási nyelv elsajátítására, a tárgyalóképes tudás megszerzésére. Egyes felsőoktatási intézményekben, ahol még nem számolták fel teljes egészében a jól képzett oktatói gárdát, szélesedik a speciálkollégiumi kínálat, új szakok és képzési irányok kifejlesztését figyelhetjük meg. Az orosz irodalom és történelem iránt az utóbbi néhány évben fokozódó érdeklődésnek lehetünk tanúi, amely a médiában és a könyvkiadásban is érzékelhető. Ugyancsak fokozódó igény mutatkozik az üzleti nyelv tanulására, a gazdasági nyelvi szakterminológia ismeretére, aminek köszönhetően a közelmúltban egyes intézményekben emelkedett az orosz nyelvet tanulók száma, és harmadnyelves, költségtérítéssel formában is kezd kialakulni az oktatás. Erre az igényre alapozva több tanszéki fejlesztés, tankönyvek, jegyzetek, taneszközök kiadása történt meg az elmúlt években. A versenyhelyzet megsokszorozta az alkotó energiákat, az oktatók és a tanárok kreativitását. Követelményként fogalmazzák meg a nyelvtanárok saját maguk számára a nagyobb aktivitást, az innovációs készséget, az adaptivitást, más nyelvek oktatásának figyelemmel kísérését, az eredmények és a hatékonyság összevetését. Fontos feladat lenne az egyensúly megtalálása a követelmény és az életmódközpontú oktatás között.

A változások könnyen lemérhetők az alkalmazott módszerek felhasználásának milyenségén, változatosságán és korszerűségén. Az alkalmazott módszerek sok esetben meghatározzák a nyelvtanuláshoz

való viszonyulást is, ezért különösen fontos szakszerű és hatásos alkalmazásuk. Összességében megállapítható, hogy a nyugati nyelvek tanítása valamennyi iskolafokozaton frissítőleg hatott az orosznyelv-oktatás módszertanára is. Új tanterveket, tantárgyleírásokat, új tananyagokat kellett készíteni és tanítani. Az oktatás során a nyelvtanárok igyekeznek ötvözni a hagyományos elemeket az új tartalmak feldolgozására irányuló korszerű módszerekkel. (pl. olvasás- és írástanítás szövegszerkesztővel, e-mailel, Internettel stb.) A felsőoktatásban ugyancsak terjedőben van a szemléletes módszerek alkalmazása, amelyek a motiváció fenntartására is irányulnak. Sajnos az oktatási tartalmak és módszerek harmóniáját nem minden esetben sikerül megvalósítani. Különösen igaz ez az írás és olvasás tanítása esetében, vagy a felsőoktatásban, ahol a kollégáknak el kell sajátítani a kezdő szintről való oktatás módszereit. A kommunikatív eljárások elsajátítása az új lexikai jelenségek ismeretét, a nyelvtudás állandó szinten tartását, a kommunikatív kompetenciák kialakítását követeli. Hatékonyabban kell oktatni, és kevesebb idő alatt sokkal több tananyagot szükséges feldolgozni a foglalkozásokon – *versenyképességre kell törekedni a többi nyelvvél* – fogalmazza meg egy optimista kolléga.

A versenyképesség fontos feltétele, hogy rendelkeznek-e innovációs képességekkel, a megújulást lehetővé tevő kompetenciákkal a válaszadó tanárok, kollégák? Birtokolnak-e egyéni stratégiákat, kompenzációs módszereket, esetleg fejlesztési taktikákat a hiányos feltételrendszerből adódó problémák áthidalására?

A közoktatásban dolgozó tanárok nagy része a legtöbb esetben nemmel válaszol az ilyen jellegű kérdésekre. Az általuk említett módszerek többnyire a következőképp foglalhatók össze: olvasás, tolmácsolás, korrepetálás-óraadás, részvétel a budapesti Orosz Kulturális Központ rendezvényein, levelezés a külföldi kollégákkal, barátokkal, tolmácsolás-fordítás, tesztfeladatok megoldása a felejtés elkerülése érdekében. *Örülök, hogy dolgozhatok* – fogalmazza meg válaszát az egyik interjúalany a fenti kérdésre.

A felsőoktatásban dolgozó kollégák, akiknek megélhetése, munkaköre, szakmai státusza ezt szükségessé teszi, élnek a nem túlságosan széles választékot biztosító külföldi továbbképzési lehetőségekkel, az internet használatával, a tudományos kutatómunkához kapcsolódó fejlesztő lehetőségek kihasználásával. Doktori iskolák képzésében (PhD-képzés) vesznek részt, egyre inkább aktivitást tanúsítanak a hazai és külföldi szakmai rendezvényeken. Kapcsolatokat ápolnak az oroszországi felsőoktatási intézményekkel, szakmai szervezetekkel, a felsőoktatásban dolgozó nyugati kollégákkal, és ezek a kapcsolatok esetenként egy-egy kutatási terület innovációjának alapjául is szolgálnak. Az interkulturális kezdeményezéseknek azonban legtöbbször nincs szakmai kisugárzása sem a közoktatás napi munkájára, sem a hazai nyelvoktatás perspektíváinak fejlesztésére.

Figyelemre méltó a továbbképzésekre vonatkozó igények megfogalmazása is kollégáink részéről. Az általunk felsorolt lehetőségekkel élve kétharmaduk a nyelvi-országismereti-módszertani képzések iránti igényét fogalmazta meg hosszabb ideig tartó nyelvi környezetben való tartózkodás keretében.

Elgondolkodtatók azonban az egyéb továbbképzésekre vonatkozó igények is:

- nyelvi innovációkat menedzselő továbbképzés: 7%;
- kutató-fejlesztő projektekből való részvétel: 0,2%;
- problémakezelő továbbképzés: 0%.

Mint valamennyi felmérésünk alkalmával, most is kerestük azokat a jövőbe mutató elemeket, amelyek reményt, kiutat jelenthetnének a hazai orosznyelv-oktatás számára.

Összességében megállapítható, hogy lennének ötletek, kreatív elképzelések, megvalósításra alkalmas gondolatok, azonban mindegyik csupán a felvetés és az igény szintjén fogalmazódik meg, és elsősorban makroszinten, az oktatáspolitikától vár a problémákra megoldást. Egyénileg csak kevesen tudnak/akarnak tenni az ügyért. A kollégákat ugyanis túlságosan lekötik a munkahely megtartásával, a folytonos bizonyítási kényszerrel, a rossz munkafeltételekkel kapcsolatos napi gondok, a szervezetlenség, a távollatlanság. Ki-ki egyénileg vívja meg harcát a munkahelyén, a tanítványok körében, a személyes életében, a hivatásában. A közgondolkodást befolyásoló felvilágosító munkára, közszereplésekre, erőt meghaladó, közért

KÜLKERESKEDELMI FŐISKOLAI FÜZETEK, 12.

---

végzett ingyenes, népszerűsítő tevékenység végzésére, az ügy érdekében megterhelő anyagi kiadások vállalására a kollégák a továbbiakban nem vagy csak igen ritkán vállalkoznak.

Mindannyian egyetértenek azzal, hogy a hazai orosznyelv-oktatás megújítása/megújulása csakis jól megfontolt és kialakított stratégiával, a gazdasági szférával való célszerű együttműködéssel, és más szláv nyelvek fejlesztésével, összehangolt oktatáspolitikai elképzelések mentén, Oroszország eddigénél sokkal nagyobb szerepvállalásával történhet. Mindez azonban a jelenlegi személyi, szervezeti és szemléletbeli szakmapolitikai feltételek szoros összehangolásával valósítható meg. Átgondolt intézkedések hiányában a már eddig is hanyatló hazai iskolai orosz nyelvi oktatás csaknem teljes kihalásával számolhatunk, helyette egy új típusú, kizárólag a privát oktatási szféra talaján vagy külföldön, anyanyelvi környezetben megvalósuló nyelvi képzés lehetőségei körvonalazódnak. *Itt az utolsó esély, hogy még megpróbáljunk valamit tenni a magyarországi orosznyelv-oktatásért* – írja az egyik elkeseredett válaszadó.

Végezetül néhány, lokálisan is megvalósítható, illetve szélesebb értelemben is átgondolásra érdemes gondolatot/ötletet teszünk közzé:

OKTATÁSI SZINTEN

- A Socrates II. Program keretein belül a közoktatás számára mód van Lettországgal, Litvániával és Észtországgal közös iskolai projektek létrehozására. Egy ilyen partnerségben lenne cselekvési lehetőség az oroszul tudó kollégák és tanulók számára is.
- A közoktatási és a felsőoktatási intézmények közötti szervezettebb kapcsolatok kiépítése napjainkban elemi érdek (pl. partnerintézményi kapcsolatok kialakítása).
- Nagyvárosi szinten az egyes gimnáziumok és szakközépiskolák között az orosznyelv-oktatás terén szorosabb szakmai együttműködés kiépítése szükséges.
- A hazai orosz nyelvi érettségi- és nyelvvizsgarendszer közelítése, a nyelvvizsga „javított változatának” kidolgozása, a külföldi nyelvvizsgakínálat bővítése ugyancsak fontos lenne.

TÁRSADALMI SZINTEN

- A közérzetet jelentősen befolyásoló tényező, hogy számos munkahelyen nem biztosítják a nyelvpótlékot az orosz nyelvvizsgával rendelkezők számára. Ez a méltánytalanul hátrányos megkülönböztetés, a társadalmi támogatottság hiánya is sokban hozzájárul ahhoz, hogy az orosz nyelvet nem szívesen választják a nyelvtanulók.

POLITIKAI SZINTEN

- Szakértők szerint a kereskedelmi kapcsolatok fejlődése, az orosz felvevőpiac „megpezdülése” maga után vonhatja a nyelv tanulása iránti érdeklődés erősödését, amely napjainkban az új kormány tevékenysége nyomán valamelyest érzékelhető az egyes felsőoktatási intézményekben.
- Oroszországnak az EU-bővítés tényét, feltételrendszerét is figyelembe véve sokkal több pénzt és energiát kell befektetnie az orosz nyelv és kultúra ügyének előremozdítása érdekében a középkelet európai térségben.
- Az orosz nyelv iránti növekvő érdeklődés alapvető feltétele a két ország egymáshoz való viszonyának, kapcsolatrendszerének normalizálása. Éppen ezért, az új évezredben eljött az ideje, hogy a magyar-orosz politikai, gazdasági, kereskedelmi, kulturális, tudományos kapcsolatok fejlesztése újabb lendületet kapjon.